

Nytårsaften i Øster Hornum omkring 1930

Søren og Martin

Fortalt af Søren Peter Sørensen, født 1916, opvokset på Nihøjevej¹.

Hans far var Ingeman Sørensen, der var vejmand og jæger, men først og fremmest vil blive husket som amatørarkæolog, hvis samling af oldsager kan ses på Lokalhistorisk Arkiv i Øster Hornum.

Sørens bror Martin blev senere vejmand i Øster Hornum.

Nytårsaften i Øster Hornum omkring 1929 - 32 var for os drenge vel nok årets mest løsslupne aften. Netop denne aften krævede lange forberedelser og planlægning af diverse operationer lang tid i forvejen. Hvem skulle nu i år have fornøjelsen af at hente sin møgbør i dammen inden mugningen nytårmorgen. Rent ubevidst følte vi, at netop denne aften havde vi lov til at gøre hvad der faldt os ind, altså inden for visse rammer trods alt. I de følgende linier skal lige nævnes nogle enkelte affærer, hvor jeg mere eller mindre har være involveret, sammen med mit lidt ældre broderskab, samt landsbyens øvrige mere eller mindre berygtede "rødder".

Lang tid i forvejen begyndte de første forberedelser, som bestod i at "nappe" en bid fængtråd fra rullen i fars rygsæk, som altid hængte på et søm oppe under loftet i bryggerset. Far var vist nok den eneste på egnen, som gav sig af med at "skyde" sten, som ploven rendte på under efterårsarbejdet i marken. Hver gang han havde været ude og skyde sten, kunne det, uden at han opdagede det, gå an at snuppe en lille stump fængtråd, ikke meget ad gangen, som brugtes til lunte til hjemmelavede kanonslag. Krudtet til disse var i forvejen "organiseret" på samme måde, når far ladede sine jagtpatroner. Her gjaldt det om at være særlig påpasselig med ikke at tage for meget af "tutten", som krudtpakken kaldtes, da det ellers let kunne vække mistanke. Martin, som ellers var en klovn til mangt og meget, udviste her nogle formidable egenskaber, idet han næsten til punkt og prikke vidste, hvor meget det kunne gå an at liste ud af "tutten" uden at det kunne ses. Fremgangsmåden ved denne illegale bombefabrikation var denne: Et patronhylster kaliber 12 fyldtes godt og vel halvt med sort krudt, en lunte af fængtråd anbragtes i hylsteret. Smeltet stearin fyldtes i resten af hylstret. Luntten var af sparehensyn aldrig længere end man lige kunne komme væk i en fart, når den var antændt. Til sidst blev bomben omviklet mange gange på kryds og tværs med papir og svær sejlgarn, det var bare om at få så meget drøn på den som muligt.

At det var dødsens farlige ting, som vi hermed gik og eksperimenterede med, tænkte vi aldrig over. Kun én ting var vi meget betænkelige ved. Hvis nu at far gik hen og opdagede fiduserne, ja, så kunne vi være sikre på at der vankede, og det både foroven og forneden, endda så det kunne mærkes. Overfor sit særligt påhitsomme afkom udviste far en utrolig letsindighed med opbevaring af sprængstof, patroner og lignende farlige ting. Det hændte en gang at vi var alene hjemme, så skulle rygsækken med sprængstof og de farlige detonatorer ned. Det er detonatorerne, der fremkalder selve eksplosionen i sprængstoffet Areolit. Disse detonatorer, som med lethed kunne rive en arm af, var emballeret i en

---

¹ Nihøjevej 15

solid trækasse liggende i et lag savsmuld. Et kraftigt stød var nok til at de kunne eksplodere med ovennævnte følger. For at nå rygsækken kravlede Martin op på en stol. Jeg stod lige ved stolen og skulle tage imod. Han havde lige fået den farlige trækasse lirket ud af rygsækken, men pludselig klovnede han i det, tabte hele det farlige indhold og det hele raslede ned på det hårde cementgulv mellem benene på mig. Var det et held eller en højere magt, som forhindrede en alvorlig ulykke? Jeg er nærmest tilbøjelig til at tro på det sidstnævnte.

En nytårsaften, vel omkring 1929 - 31 havde vi fået konstrueret en nytårsbombe, og imødeså med spænding, når den skulle sprænges. Efter aftensmaden fik vi lige lov, men med mange formaninger om ikke at deltage i noget som helst "fordægtigt", til at rende en tur ned i byen, for som vi sagde at kigge på de andre, når de skød hundepropper af. På vejen til byen var én, jeg fulgtes med allerede begyndt at komme i "ekstase" og det resulterede i, at han pludselig fór hen og overfaldt et af Anders Ølands allétræer ved indkørslen til gården². Træet, som var plantet et par år i forvejen, blev totalt ødelagt og stammen brækket midt over. Et sådant træ burde egentlig fra naturens hånd have været udstyret med giftpige til beskyttelse mod en sådan form for ungdommelig vandalisme eller ødelæggelsestrang.

Længere henne i byen var nogle ungdommelige elementer i fuld gang med de mindre harmløse løjer, spejdende ivrigt til alle sider efter nogle mere energiske igangsættere. På smed Andersens hjørne, som var det egentlige samlingssted, var der lidt halløj i gang, idet der inde fra smedeværkstedet lød kraftige slag fra ambolten, fremkaldt af en, der på denne måde ville vise lidt opmærksomhed. Et par knægte kom hujende ud fra Kr. Marks gård, der lå lige over for. Hvad der egentlig var foregået husker jeg ikke. Der var en som løb efter dem. Alene det at der var optræk til lidt sjov, bevirkede at her måtte man vist holde sig til. Efter nogen tids forløb blev her lidt kedeligt, og vi slentrede derfor hen mod dammen for at se, om der kom nogen med en møgbør. Men heller ikke her foregik der noget særligt.

Smed Andersens hjørne

Kr. Marks gård overfor smedjen

Vi havde altid meget strenge ordrer til at være hjemme senest klokken 22, som af hensyn til næste års udgang nytårsaften altid blev nøje overholdt. Efter at have turet rundt nogen tid for at se lidt på mulighederne, om der var nogen møgbør som ikke var taget ind, samledes efterhånden en lille flok i smedens kostald, hvor kun gløderne fra cigaretterne kunne ses i mørket. Lidt røg skulle der jo også til en sådan aften. De to mest dominerende mærker var Clubman og Kanaris til 25 øre pr. pakke. Under nydelsen af smøgen foregik den videre planlægning af aftenens næste aktioner. Jeg gik stadig med den store bombe struttende i lommen, og det var vist på tide at finde ud af, hvor den skulle anbringes under affyringen. Efter lidt rådslagning i den mørke skostald enedes man om, at jeg skulle liste hen til Kr. Marks gangdør³, åbne den forsigtigt på klem så stille som muligt, tænde luntten på bomben og i en fart hive kalorius ind i gangen, og så komme væk i en fart. I forvejen var konstateret at gangdøren ikke var låst. Kr. Marks havde nemlig fremmede. Martin skulle stå ved gårdsleddet for at iagttage virkningen, når bomben gik af, mens resten af flokken stod mellem smedens vogne og plove og ventede spændt. Bomben, der var på størrelse med en voksen mands knytnæve, blev anbragt på trappetrinet mens luntten tændtes. Så snart den begyndte at hvæse, kastede jeg den ind i gangen, hvor den landede med et vældigt bump. Lige så snart gangdøren var lukket, lød der et øredøvende brag, mere end jeg i min vildeste fantasi havde tænkt mig. Drønet var så voldsomt, at hele tilskuersflokkens flygtede i vild panik

² Nihøjevej 2

³ Hvor nu Sparekassen ligger

til alle sider. Jeg husker endnu den forfærdelige angst og tænkte kun på at slippe væk i en fart, alt imens det rislede varmt ned ad begge mine ben. Aftenen var forbi for mit vedkommende. På hjemvejen gik jeg og tænkte mig de frygteligste tanker, og havde det sådan rigtig skidt. Tænk hvad kunne der ikke være sket af ødelæggelser med sådant et brag i et lukket rum.

Nytårsdag var vi, traditionen tro, nede i byen for at se hvor mange vogne og trillebøre, der mon var havnet ude i dammen, og ellers i øvrigt tage nattens bedrifter rundt omkring i nærmere øjesyn. Jeg havde kun et i tankerne, at komme så nær hen til Marks gangdør som muligt, for at se om der var revnede vægge, eller om vinduerne nu også var hele. Samtidig også i øvrigt lyttende efter at høre, om der blev snakket om noget. Skulle der være sket noget graverende, ville der uvilkårligt opstå et samtaleemne mellem de forsamlede i sparekassens lokale. Jeg hørte intet, og slog mig til tåls med at det nok ikke var gået som det lød til med braget.

Et par dage efter bad mor mig om at gå ned i sparekassen hos Kr. Mark og betale rente. Det var vist noget med lånene i ejendommen, som Kr. Mark havde noget at gøre med. Jeg husker det ikke rigtigt, men under alle omstændigheder var det et meget pinligt ærinde at blive sendt ud i. I værste fald kunne det ske at jeg var blevet set, eller måske være blevet forrådt af en eller anden i flokken, alt kunne tænkes. Der var imidlertid ikke anden udvej end at lade som ingenting, gå til biddet og tage konsekvenserne af sine handlinger. Det var med bange anelser, at jeg nærmede mig Marks gangdør, og endnu mere betænkelig var jeg ved at træde indenfor. Jeg kiggede mig hurtigt omkring. Tilsyneladende var der ikke noget at se, lige bortset fra et hul i væggen lige over døren ind til stuen. Her var pudset på en håndflades størrelse slået løs og faldet ned. Ligeså kunne enkelte steder på tapetet ses, at noget hårdt var slået imod. Jeg var ikke længe om at finde ud af, at hullet i væggen måtte stamme fra jagtpatronens bundstykke, som ved den kraftige eksplosion var slynget op mod væggen over døren og havde fremkaldt det nævnte hul. Med et lettelses suk var mit ærinde hos Kr. Mark overstået, og ingen nævnte noget om det skete, hverken til mig eller i indbyrdes samtale.

Jeg mener ikke at kunne huske senere at have deltaget i fremstilling af nytårsbomber af svær kaliber, dertil var skrækken ved denne hændelse trængt så dybt ind i min underbevidsthed, at jeg aldrig glemmer den.

Skrædder Villadsens hus

Bydammen

For igen at vende tilbage igen til nytårsaften i Øster Hornum, var det gerne ret almindeligt at senere på natten, når vi smådrengene for længst var gået hjem, så blev der rigtigt taget fat på de alvorlige og grove løjer. Det var karlene fra gårdene og de store knægte fra byen, med hel nattegn, som huserede overalt lige til morgenstunden. Efter morgen mugningen i stalden, kunne endda ingen vide sig sikre med hensyn til sin møgbør. Et særligt godt eksempel på nattens udskejelser fandt en gang sted hos skrædder Villadsen⁴, idet hele hans husfacade ud mod vejen i nattens løb, blev "muret op", med alle Staun-

⁴ Nibevej 183

Sørens fiskekasser, og lige ud for vinduet i skrædderværkstedet var indmuret et lokumsbræt. Det første dagslys i det nye år, måtte først igennem " hullet" for at komme ind i værkstedet, som også var skrædderens stue. Præstegårdsforpagterens gamle fjælvogne og trillebøer var altid store objekter at få fat i, og kunne ofte ligge i dammen til de engang igen skulle i brug. En gang var fars trillebør, som stod ved en grusbunke lige over for købmand Georg Frederiksen parat, hvis der skulle gruses i glat føre. Synderen var så uheldig at blive set lige idet børen gled ud i dammen. Nytårsdag om formiddagen gik far ned til Jens Haase og bad om han måtte " lige" tale med Ove. Ja hellere end gerne, sagde Jens Haase. Og henvendt til sønnen: "Har du rendt med noget, ka' du se at få det på plads, og det hurtigst mulig". Ove måtte så ud i dammen og fiske børen i land, og det værste var, at nogle af kammeraterne stod og grinede og kiggede på. Det var hvad man kunne komme ud for, hvis man var deltager i nytårsløjerne.

Oppe hos " forsigtig Kresten", som boede i fars gamle fødehjem lige nord for Karl Larsens gård, var nogle karle særlig energiske en nytårs aften. En fjælvogn blev stykkevis slæbt op rygningen af stråtaget og samlet igen, så den stod overskrævs på taget. Samtidig blev skorstenen stoppet til med sække. Alt sammen blev det kun foretaget fordi " Forsigtig Kresten", bar sit navn med rette. Han turde simpelthen ikke komme frem og jage flokken væk. Som regel var det de fredelige og tilbageholdende, som det gik værst ud over. Også de lidt mere aggressive, der gerne ville ud og rende efter nogen, gik det hårdt ud over. Ligeså med dem som i årets løb af en eller anden grund havde trådt en lidt for nær, havde god grund til at frygte at hævn ville ramme dem nytårsaften, ofte på en hårdhændet måde.

Anders Vævers gård yderst til venstre

En grænseløs aktivitet og arbejdslyst kunne udfolde sig, og mangen et gammelt mellemværende med én, som man havde et særligt øje til af én eller anden årsag, blev ofte afgjort en sådan aften. Selv tilværelsens mest foragteligste arbejde, det at røre en WC-spand, gik man ikke af vejen for.

Jeg husker en sådan nytårsaften, at Martin og jeg var med i en sådan lille flok. Vi skulle lige hen og se om Anders Vævers⁵ karle havde husket at få møgbøren ind ude fra møddingen. Desværre var den sat ind, så der måtte findes på noget andet. Et lyst hoved i flokken fik den gode ide, at i mangel af bedre, var der jo W.C. spanden, som ville tage sig gevaldigt godt ud oppe i flagstangen. Martin var nok den, der var mest begejstret for forslaget, idet han omgående påtog sig opgaven at hente spanden, men ak, det skulle han aldrig have gjort. Karlene havde forudset hvad der kunne ventes i så henseende og anbragt spanden med alt sit indhold lige over døren på en sådan snedig måde, at den, der åbnede døren fik hele indholdet hældt ned over sig. Mens hele flokken stod og ventede ved flagstangen på at "standerhejsningen" skulle begynde, lød der pludselig et vældigt rabalder fra "det lille hus". Som det var tilsigtet fik Martin hele spandens indhold hældt ned over sig. Resten af aftenen var totalt ødelagt for den stakkels Martin, idet han lugtede så fælt, at ingen kunne være i nærheden af ham. En deltager i flokken forbarmede sig over ham, og fik ham med i en hestestald for at få det værste af indholdet vasket af, men trods alle forgæves anstrengelser så hang den modbydelige lugt stadig i tøjet hos ham.

Det var med megen betænkelighed, at vi startede hjemturen, efter at den fastsatte tidsfrist for at være hjemme var ved at være udløbet. Lugten var der stadigvæk, hvordan den mon skulle forklares eller undskyldes, var en tanke som ikke var så ligetil at skyde fra sig. En forklaring om at han var faldet i en møddingspøl, kunne næppe godtages - dertil var lugten lidt for speciel. Far og mor kendte udmærket

⁵ Nibevej 164

enhver form for stald- og møddingslugt, så selv den mest alvorlige forklaring om hvor lugten stammede fra, uvægerligt ville falde til gulvet med et brag. Enhver af disse mere eller mindre troværdige forklaringer måtte opgives.

Til sidst var der ikke anden udvej end at prøve at lade som ingenting, og så håbe på at kunne liste sig i seng uden at nogen opdagede noget. Også dette var ikke så nemt, idet mor stod i døren og tog imod. Et par kraftige indåndinger og lidt snusen med næsen var nok til at hun udbrød: "Hvordan er det dog du lugter!" Ved denne bemærkning kom far frem i døren, og ved synet af ham var tilståelsen ikke længe om at komme frem. Om der ramlede lussinger husker jeg ikke, idet jeg fik meget travlt med at komme i seng. Den videre renselse foregik i det kolde bryggers med koldt vand under tilbørligt opsyn inde fra køkkenet, under diverse ret højt lydende ordrer. At far skældte ud, var der vel ikke noget at sige til, nu bagefter kan jeg ligesom se det mere alvorlige i denne pinlige sag. Det har utvivlsomt været ham en stor skuffelse at han ikke engang kunne slippe sådan et par knægte løs en nytårs aften i den tro, at det kun var et par kinesere og nogle hundepropper vi ville skyde af. Far tog det alvorligt, når der var tale om grove løjer som i dette tilfælde. Flere dage havde han mig i forhør om aftenens begivenheder, og jeg måtte punkt for punkt gennemgå alt hvad vi havde deltaget i. Det var ganske tydeligt, at det var en hård belastning for ham, at vi havde været med til, og endda særdeles ivrige i aftenens udskejelser. Efter hvert forhør tilkendegav han altid følgende bemærkning: "Jeg troede nu ikke at I var så dumme, at I kunne gå med til den slags kunster".

Så vidt jeg husker, blev der ikke noget at skrive om den næste nytårsaften på grund af udgangsforbud. Alt vedrørende nytårsløjer, hvor det drejede sig om at rende med andre folks ting, voldte far megen foragt. For ham var den aften en hvilken som helst anden aften i året. Et eksempel herpå fra en nytårsaften omkring 1924 – 25. Et par knægte havde spurgt far hvor han gemte sin trillebør, da de havde i sinde at låne den netop den aften. "Hvis I vover at røre den, så vanker der lussinger"! For en sikkerheds skyld blev den kørt ind i loen, inden familien gik til sengs. Ud på natten vågnede far ved at stald-døren blev revet op og trillebøren trukket ud og fór gungrende af sted nedad den frosne og ujævne vej. Far sprang ud af sengen og satte efter de formastelige kun lige iført de bare underbukser og nåede lige i hælene på dem nede i byen. Forinden måtte de kaste trillebøren fra sig for at redde deres skind. Lige inden han fik fat i nakken på dem, forsvandt de ind imellem Jens Haases tømmerstabler, som lå hvor senere foderstofforretningen kom til at ligge. Far nåede kun lige at se, hvem det var. Den ene var morbror Jens og den anden hed Niels, en søn af vejmand Chr. P. Nielsen, Halvøen. "I kan være lykkelige for, at jeg ikke fik fat i nakken på jer, så havde der vanket så mange lussinger som der kunne ligge på jeres tykke hoveder", sagde far til dem bagefter. Far var ikke til at spøge med, når nogen rørte hans sager.

Øster Hornum ca. 1930, malet af Niels Christian Nielsen 1985